

УДК 327:32-027.21/.22](81:73)

РОЛЬ “М’ЯКОЇ СИЛИ” В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ БРАЗИЛІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВІДНОСИН США ТА БРАЗИЛІЇ)

А. О. Ткач,
здобувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій,
Університет “Україна”

Розглянуто проблеми стратегій зовнішньополітичних відносин США та Бразилії, які розкривають взаємодію цих країн у регіоні на двосторонньому, регіональному і глобальному рівнях, а також їх двосторонні відносини крізь призму інтересів і зовнішньополітичних стратегій як США, так і Бразилії. Представлено оцінку відносин як результат аналізу зовнішньополітичних концепцій і практик обох сторін взаємодії, а не лише впливу зовнішньої політики США, як це характерно для більшості досліджень з цієї проблематики.

Ключові слова: демократія, Латинська Америка, політична система, зовнішньополітичні інтереси, режим, розвиток, “м’яка сила”.

А. О. Tkach,
associate

ROLE OF SMART POWER CONTRADICTIONS OF THE USA AND COUNTRIES OF LATIN AMERICA

Research of foreign-policy relations of the USA and countries of Latin America is carried out political science, that exposes co-operation of countries in a region on bilateral, regional and global levels, and also examines these bilateral relations through the prism of interests and foreign-policy strategies of both the USA and; the estimation of relations appears as a result of analysis of foreign-policy conceptions and practices of both parties of co-operation, but not only influence of foreign policy of the USA, as it characteristically for most written earlier researches of this range of problems. Annotation. The problems of strategies of political modernisation are considered depending on forming of informative society and providing of information technologies in Latin America.

Key words: democratic political regime, liberal state, soft power, smart power, democracy.

А. О. Ткач,
соискатель кафедры общественно-политических наук,
глобалистики и социальных коммуникаций,
Университет “Украина”

РОЛЬ “МЯГКОЙ СИЛЫ” ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ БРАЗИЛИИ (НА ПРИМЕРЕ ОТНОШЕНИЙ США И БРАЗИЛИИ)

Проанализированы проблемы стратегий внешнеполитических отношений США и Бразилии, которые раскрывают взаимодействие стран в регионе на двустороннем, региональном и глобальном уровнях, рассматриваются эти отношения через призму интересов и стратегий США и Бразилии, оценка отношений представляется как результат анализа внешнеполитических концепций и практик, а не только влияния внешней политики США, как это характерно для большинства написанных ранее исследований этой проблематики.

Ключевые слова: демократия, Латинская Америка, политическая система, внешнеполитические интересы, режим, развитие, “мягкая сила”.

Постановка проблеми. Останнім часом у політичному дискурсі підвищена увага приділяється “м’якій силі” як важливому фактору розвитку міжнародних відносин і міждержавного спілкування [1, с. 11]. Сформульована відомим американським політологом і неолібералом Джозефом Найєм концепція “м’якої сили” визначається як “здатність досягати бажаного на основі добровільної участі союзників, а не за допомогою при-

мусу” [2, с. 9]. Такий вплив, як вважає Дж.Най, може справлятися за допомогою трьох основних компонентів: культури, ідеології і зовнішньої політики [3, с. 167]. Пізніше до них стали відносити привабливість внутрішньої політики, економічні досягнення і навіть спосіб життя і цінності, насамперед американські.

Разом з тим уведення в науковий лексикон Дж.Найєм і його співавтором Р.Кохейном терміна

© Ткач А. О., 2016

“м’яка сила” не означає, що це явище є винятково американським винаходом. Окремі елементи “м’якої сили” виявлялися ще в XVII–XVIII ст. у політиці європейських держав.

На сьогодні термін “м’яка сила” має різні, в тому числі більш розширені, ніж раніше, трактування. У концепції зовнішньої політики США “м’яка сила” характеризується як “комплексний інструментарій вирішення зовнішньополітичних завдань з опорою на можливість громадянського суспільства, інформаційно-комунікаційні, гуманітарні й інші альтернативні класичній дипломатії методи і технології” [4, с. 7].

З цього погляду становлять інтерес вивчення й аналіз теорії і практики використання “м’якої сили” в політиці Бразилії як головного південно-американського гранда й однієї з провідних економік світу. Значення “м’якої сили”, що вважається одним з атрибутів світових держав, в останні роки усвідомлюється бразильською політичною елітою, що свідчить про важливість урахування і застосування цього фактора з метою просування національних пріоритетів на глобальному і регіональному рівнях.

Аналіз останніх публікацій. Бразильський політолог У.В.Біасотто констатує, що, “на відміну від США, Росії й Англії Бразилія стала економічною державою, не ставши, однак, військовою державою...Бразилія застосовує “м’яку силу”, що відкриває набагато більше можливостей у сфері торгівлі, науки і технологій, ніж зброя. Велич держави – це те, що починають чути і читати за кордоном (завдяки нашим музикантам і письменникам), велич, що будується завдяки “м’якій силі”, розумінню того, що ми – одна людська раса, чим “м’якше” ми будемо з менш забезпеченими (найбільш знедоленими), тим більше нас будуть поважати” [4, с. 1].

Мета статті – довести, що усвідомлене, цілеспрямоване застосування “м’якої сили” у зовнішній політиці Бразилії пов’язано з відновленням у країні цивільної форми правління (після тривалого періоду військових режимів) і початком демократичних перетворень. Конституційно обраний Президент Ж.Сарнея у березні 1985 р. переглянув політику. Однак реальну появу перших паростків “м’якої сили” в зовнішньополітичній діяльності Бразилії можна пов’язувати лише з президентством Ф.Е.Кардозу (1995–2002 р.). Ці риси бразильська “м’яка” дипломатія здобула в період правління Президента Л.Лули (2003–2010 р.).

Виклад основного матеріалу. Концепт “м’якої сили” розроблений відомим американським політологом Джозефом Найєм молод-

шим та Річардом Арміджем. Останнім часом ім’я Джозефа Ная асоціюється з уведенням ним ще на початку 90-х рр. XX ст. поняттям “soft power” (“м’яка сила”). Навколо теоретико-концептуального та практико-політичного змісту цього поняття досі тривають запеклі дискусії як у зарубіжній, так і у вітчизняній політологічній літературі. Його беруть на озброєння та активно використовують сучасні політики в різних державах світу. Наприклад, у 2004 р. китайське керівництво виступило з ініціативою “прискореної побудови “м’якої сили” КНР”. Термін досить часто згадується і в українському політичному та політологічному дискурсі.

Бразильська дослідниця і політолог А.Лусія Гедес стосовно застосування “м’якої сили” в зовнішній політиці Бразилії дає таку характеристику: “Ф.Е.Кардозу усвідомлював стратегічні й економічні обмеження Бразилії, на відміну від Л.Лули, що ігнорував або недооцінював структурні обмеження, наприклад бюджету і скорочення чисельності військовослужбовців. Приклад цьому – Африка; Кардозу обмежувався тим, що підтримував політику співробітництва із цим регіоном і не здійснював квапливі дії, у той час як Л.Лула перейшов до активної політики солідарності, яку визначав Кардозу” [5, с. 11].

Становлення політики “м’якої сили” Бразилії триває і після 2011 р. за Д.Роуссефф, першої жінки-президента в історії Бразилії. Через науководослідні центри, громадські і неурядові організації Бразилія позиціонується як один із лідерів економік, що розвиваються, держава, що сприяє розвитку системи, яка поєднує збалансоване економічне зростання з охороною навколишнього середовища (“зелена економіка”). Прихильників, особливо серед латиноамериканських сусідів, завойовує прагматична (по суті, соціал-демократична) модель розвитку Бразилії, що демонструє прийнятні економічні показники за успішної реалізації соціально орієнтованих програм.

За наявності окремих елементів “м’якої сили” в зовнішній політиці Бразилії національна доктрина в цьому напрямі остаточно не сформульована. Концепція зовнішньої політики Бразилії дотепер перебуває на стадії розробки, хоча визначені загальні завдання з використання і просування політики “м’якої сили”. При цьому в останні роки в низці наукових публікацій бразильських політологів, дипломатів і дослідників частіше робляться посилання на “м’яку силу”.

Так, экс-міністр іноземних справ Бразилії С.Аморім у 2013 р. в одній зі статей зазначав: “Не підлягає сумніву, що миролюбна зовніш-

ня політика служить інтересам Бразилії. Країна використовує свій статус для зміцнення миру і співробітництва в Латинській Америці і у світі. Її конструктивні підходи базуються на фундаментальних цінностях демократії, соціальної справедливості, економічного розвитку й охорони навколишнього середовища. Унікальна здатність Бразилії просувати ці ідеали є важливим інструментом її “м’якої сили” і виражається в широкій міжнародній підтримці, що дала змогу бразильцям вийти в лідери міжнародних організацій, таких як Продовольча і сільськогосподарська організація ООН і Світова організація торгівлі” [6, с. 19].

Бразильський політолог А.П. дус Сантус конкретизує національну ідею “м’якої сили” таким чином: “За допомогою аналізу зовнішньої політики і діючої кон’юнктури будуть визначатися атрибути, властиві “м’якій сили” в моделі міжнародної діяльності Бразилії, наприклад надання державної допомоги міжнародному співтовариству, вибір на користь різнобічних рішень, формування привабливого порядку денного, який би включав такі питання, як захист прав людини, демократія і можливість індивідуальних доходів” [7, с. 46].

Політика “м’якої сили” виявляється в діяльності Бразилії в різних регіональних і міжнародних організаціях. Консолідуючи свої позиції як загальноновизнаний південноамериканський лідер, один із провідних гравців у світовій політиці, сильний кандидат у постійні члени Ради Безпеки ООН, Бразилія активно використовує потенціал “м’якої сили” в просуванні інтеграційних процесів і власних підходів у різноманітних структурах і регіональних об’єднаннях. Передусім ідеться про МЕРКОСУР, Південноамериканське співтовариство націй, БРІКС, “Групу 20”.

Виходячи з концептуальної установки колишнього Президента Л.Лули про необхідність застосовувати всі форми інтеграції, які б підтримували історичну, соціальну і культурну своєрідність країни, Бразилія, на думку Л.Біжос і В.Арруда, повинна використовувати “м’яку силу” “у формуванні регіонального лідерства, відіграючи роль головного актора в регіоні, за рахунок фінансування Національним банком економічного і соціального розвитку для проведення робіт у галузі інфраструктури в інших країнах.

У пошуку лідерства в регіоні з метою досягнення своїх глобальних інтересів Бразилія очолює миротворчі сили ООН на Гаїті, спрямовує фінансові ресурси на цілі розвитку і соціальні проекти, формує власні військові сили, прагнучи орієнтувати основні принципи бразильської зо-

внішньої політики на стабілізацію міжнародної обстановки, що принесе їй результати і конкретні переваги для суспільства” [8, с. 42].

Хоча головним провідником “м’якої сили” Бразилії щодо багатьох держав світу залишається офіційна дипломатія, останнім часом до цієї діяльності залучаються різні комерційні і громадські структури, в тому числі торговельно-економічного профілю. Зокрема, йдеться про федерації промисловців і підприємців Бразилії і великих міст країни – Ріо-де-Жанейро, Сан-Паулу, торговельні палати Бразилії в зарубіжних країнах. Проведення з їх ініціативи науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, присвячених двостороннім торговельно-економічним та інвестиційним зв’язкам, сприяє формуванню загального сприятливого клімату для запуску і реалізації конкретних проектів співробітництва у пріоритетних галузях.

Фактором здійснення політики “м’якої сили” Бразилії є діяльність національних наукових, дослідницьких і академічних центрів, що вивчають міжнародну, регіональну проблематику, включаючи питання співробітництва в ООН, “Групі 20”, БРІКС, урегулюванням різних інтернаціональних і локальних конфліктів (Сирія, Іран, Ірак, Лівія). Найбільш важливі праці і дослідження бразильських фахівців перекладаються на іноземну мову, у тому числі на іспанську, англійську, впливають на освітній і науковий процеси.

Центрдослідженькраїн–членівБРІКС(BRICS Policy Center) заснований 10 грудня 2010 р. за участі префекта (мера) м. Ріо-де-Жанейро Е.Паеса, ректора Папського католицького університету, священика Ж.Карлоса-де-Сікейра, директора Інституту міжнародних відносин Ж.Понтеса Ногейри, координатора А.Жобіма, генеральних консулів Китаю, Індії. Структура БРІКС стала результатом спільного проекту місцевої префектури і Папського католицького університету, федерального університету Ріо-де-Жанейро. Так, за 3 роки існування було проведено кілька десятків наукових конференцій, круглих столів, семінарів з питань діяльності БРІКС, у яких брали участь, крім бразильських фахівців, представники наукових і академічних кіл із країн – членів цього об’єднання. Основним завданням Центру є сприяння співробітництву й обміну інформацією між фахівцями з країн – учасниць БРІКС із метою створення в перспективі свого роду “наукового пулу” в галузі вивчення даної групи країн, що відіграють важливу роль у формуванні нового міжнародного порядку.

Ефективним інструментом бразильської “м’якої сили” стають сучасні інформаційні технології, включаючи інтернет-ресурси. У цьому контексті заслуговує на увагу створення спеціального каналу МЗС Бразилії на відеохостинзі “Youtube” (<http://www.youtube.com/mrebrasil>), де є доступ до відео- і аудіопрограм, інтерв’ю глави бразильського зовнішньополітичного відомства, інших дипломатів і представників офіційної влади [9, с. 3].

Маючи суттєві переваги (широке охоплення аудиторії, блискавична передача інформації, можливість спілкування в режимі он-лайн), бразильські офіційні і суспільні веб-сторінки є дієвим і одночасно гнучким засобом впливу на самосвідомість і формування громадської думки.

До проявів “м’якої” дипломатії Бразилії можна віднести і лінію, послідовно проведену не тільки офіційною владою федерального, регіонального і муніципального рівнів, а й неурядовими організаціями з метою позиціонування найбільших міст країни – Ріо-де-Жанейро і Сан-Паулу як досить привабливих і комфортних місць для проведення великих міжнародних суспільно-політичних, економічних і спортивних заходів. Так, Ріо-де-Жанейро ввійшов у двадцятку найбільших мегаполісів світу за кількістю щорічно проведених міжнародних і регіональних форумів, конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок, ярмарків, круглих столів. У 2012 р. завоював першість Ріо-де-Жанейро в усій Бразилії: із 304 заходів, що відбулися в країні, майже чверть пройшла у цьому місті. У Бразилії в минулому відбулися важливі події багатобічного формату, зокрема, у Ріо-де-Жанейро: V Всесвітні військово-спортивні ігри в липні 2011 р., Міжнародна конференція ООН із сталого

розвитку “Ріо+20” в червні 2012 р., Всесвітні дні молоді під патронажем Ватикану в липні 2013 р., чемпіонат світу з дзюдо в серпні-вересні 2013 р., чемпіонат світу віндсерфінгу в листопаді 2013 р.; в Сан-Паулу: Кубок світу з пляжного футболу в травні 2012 р., чемпіонат світу з футболу в 2014 р., міжнародний чемпіонат по дзюдо в 2015 р. У 2016 р. в Ріо-де-Жанейро відбудуться літні Олімпійські ігри, в 2019 р. – літня Універсіада в м. Бразиліа.

Висновки. Таким чином, можна констатувати підвищення ролі “м’якої сили” в зовнішній політиці провідних держав світу, у тому числі в Бразилії. Бразильське керівництво прагне включати “м’яку силу” у свої зовнішньополітичні стратегії з метою створення сприятливих зовнішніх умов для внутрішнього розвитку, вирішення практичних питань модернізації і розширення ареалу свого впливу. Разом з тим очевидно, що застосування “м’якої сили” потребує тривалого часу, значних економічних та інтелектуальних витрат.

Актуальним стає вироблення методології і критеріїв, що дають змогу вимірювати “м’яку силу” конкретної держави, зокрема Бразилії, оцінювати її потенціал і можливості реального впливу, в тому числі в історичній перспективі. При цьому варто виходити з того, що “м’яка сила” є складним багатокомпонентним явищем, що займає важливе самостійне місце в системі зовнішньополітичних координат.

Зростає значення аналізу і прогнозування складових (негативних і позитивних) “м’якої сили” в зовнішній політиці Бразилії з метою її врахування і використання в інтересах забезпечення геополітичних стратегічних позицій США у світі в цілому та в регіоні Латинської Америки і Карибського басейну зокрема.

Список використаних джерел

1. Davis M. Obama se convirtió en el albacea del legado de Bush, consultado en [Електронний ресурс] / M. Davis [Septiembre 2011] Actualización sitio web 25 septiembre de 2011. – Режим доступу : www.rebellion.org
2. Най Дж. М’яка сила. Успіхи у світовій політиці [Електронний ресурс] / Джозеф Най. – Нью-Йорк : Паблік афферз, 2004. – С. 45. – Режим доступу : http://knowledge.allbest.ru/political/3c0b65625b3ac68a4d53a89421306d36_0.html
3. Nye J. Soft Power / J. Nye // Foreign Policy. – 1990. – Autumn. – № 80. – P. 167.
4. Biasotto Wilson Valentim. Ai como é grande o meu Brasil [Електронний ресурс] / Wilson Biasotto. – 2013. – P. 1. – Режим доступу : <http://www.progrosso.com.br/opiniaio/ai-como-e-grande-o-meu-brasil>

References

1. Davis M. Obama se convirtió en el albacea del legado de Bush, consultado en www.rebellion.org, [Septiembre 2011] Actualización sitio web 25 septiembre de 2011.
2. Nye J. Myaka sula: Fablic Affers, 2004. С. 45 // http://knowledge.allbest.ru/political/3c0b65625b3ac68a4d53a89421306d36_0.html
3. Nye J. Soft Power // Foreign Policy. 1990. Autumn. №80. P. 167.
4. Biasotto Wilson Valentim. Ai como é grande o meu Brasil. 2013. P. 1 (Біасотто Уилсон Валентим. Як велика Бразилія. 2013. С. 1 // <http://www.progrosso.com.br/opiniaio/ai-como-e-grande-o-meu-brasil>
5. Guedes Ana Lúcia. A aplicação do conceito de “poder brando” na política externa brasileira. Brasil, 2005. P. 80-81. (Гедес Ана Лусіа. Застосування поняття “м’яка сила” у бразильській зовнішній політиці. Бра-

5. Guedes Ana Lúcia. A aplicação do conceito de “poder brando” na política externa brasileira [Електронний ресурс] / Ana Lúcia Guedes. – Brasil, 2005. – P. 80-81. – Режим доступу : //http://bibliotecadigital.fgv.br/dspace/bitstream/handle/
6. Amorim Celso. Robustecendo o poder brando do Brasil [Електронний ресурс] / Celso Amorim. – 2013. – P. 1. – Режим доступу : //http://www.project-syndicate.org/commentary/a-more-robust-defense-policy-for-brazil-by-celso-amorim/portuguese
7. Pavan dos Santos Aline. Inserção internacional do Brasil: o “poder brando” e a política externa do governo Lula [Електронний ресурс] / Santos Aline dos Pavan. – São Paulo, 2009. – P. 45–46. – Режим доступу : //http://www.feneri.org.br/pub/insercao-internacional-do-brasil-o-poder-brando-e-a-politica-externa-do-governo-lula.pdf
8. Bijos Leila. A diplomacia cultural como instrumento de política externa brasileira [Електронний ресурс] / Leila Bijos, Verônica Arruda. – P. 42. – Режим доступу : http://portalrevistas.ucb.br/index.php/RDL/article/viewFile/2912/1824
9. Pimenta de Faria Carlos Aurélio. Coordenação intragovernamental para a implementação da política externa brasileira [Електронний ресурс] / Pimenta de Faria Carlos Aurélio, Nogueira Joana Laura Marinho. – 2012. – P.3. – Режим доступу: http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0011-52582012000100005&script=sci_arttext
- зілля, 2005. С. 80-81).//http://bibliotecadigital.fgv.br/dspace/bitstream/handle/
6. Amorim Celso. Robustecendo o poder brando do Brasil. 2013. P. 1 (Аморім Селсо. Жорсткість м'якої сили Бразилії. 2013. С. 1) // http://www.project-syndicate.org/commentary/a-more-robust-defense-policy-for-brazil-by-celso-amorim/portuguese
7. Pavan dos Santos Aline. Inserção internacional do Brasil: o “poder brando” e a política externa do governo Lula. São Paulo, 2009. P. 45-46 (Паван дус Сантус Аліні. Міжнародна інтеграція Бразилії: “м'яка сила” і зовнішня політика уряду Л.Лули. Сан-Паулу, 2009. С. 45-46) //http://www.feneri.org.br/pub/insercao-internacional-do-brasil-o-poder-brando-e-a-politica-externa-do-governo-lula.pdf
8. Bijos Leila, Arruda Verônica. A diplomacia cultural como instrumento de política externa brasileira. P. 42 (Бижос Лейла, Арруда Вероніка. Культурна дипломатія як інструмент бразильської зовнішньої політики. С. 42) //http://portalrevistas.ucb.br/index.php/RDL/article/viewFile/2912/1824
9. Pimenta de Faria Carlos Aurélio, Nogueira Joana Laura Marinho. Coordenação intragovernamental para a implementação da política externa brasileira. 2012. P. 3 (Псмента де Фариа Карлуш Аурелио, Ногейра Жоана Лаура Марінью. Міжурядова координація для здійснення бразильської зовнішньої політики. 2012. С. 3) // http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0011-52582012000100005&script=sci_arttext